

ҚАЗАҚСТАННЫҢ МҰНАЙ-ГАЗ СЕКТОРЫНДАҒЫ ИНДУСТРИЯЛЫҚ-ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТТІ БАҒАЛАУ

Г.Т. Космбаева^{1*}, Р.О. Орынбасар¹, Г.Б. Жаумитова¹, А.К. Жумабекова², Э.Б. Жунусова²,

¹Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе қ., Қазақстан,

²Қазақ технология және бизнес университеті, Астана қ. Қазақстан,

e-mail: gulzhank_67@mail.ru

Шешім қабылдау технологияларында интеллектуалды жүйе – бұл оператор қатысатын интеллектуалды жүйеден айырмашылығы, шешім қабылдаушы адамның (ШҚА) қатысуынсыз мәселелерді шешетін интеллектуалды қолдауы бар ақпараттық-есептеу жүйесі. "Интеллектуалды энергетикалық жүйелер", "Интеллектуалды ұнғыма", "Ақылды кен орны" және т.б. ұғымдарының "заңдастырылған" тұжырымдамасының болмауы осы тақырыпқа деген қызығушылықтың артуы аясында қарастырылып отырған терминдердің белгілі бір вульгаризациясына әкеледі. "Интеллектуалды" деп кейде автоматика, дабыл, басқару жүйесі, компьютерлік желі және т.б. жабдықталған энергетикалық жүйелер деп аталады.

Индустрия 4.0 мұнай-газ саласына әкелген инновациялардың арқасында ол тиімдірек, қауіпсіз және цифрландырылуда. Мұнай-газ саласы IT дәуіріне еніп, цифрландырудың, автоматтандырудың және басқа да инженерлік міндеттердің бәсекеге қабілетті әдістерін енді ғана зерттей бастады. ЖИ (жасанды интеллект) пайдалану бәсекелестік артықшылықты қамтамасыз етумен қатар, ұнғымалар мен кен орындарының өнімділігін арттыруға мүмкіндік береді. Сондай-ақ, робототехника мен ақпаратты өндеудің озық технологияларын енгізу ғалымдарды жұмысшылардың өмірін жеңілдететін жаңа әдістерді жасауға итермелейді.

Қазақстанның мұнай-газ кен орындарын игерудегі жетістіктері оның экономикасының қарқынды өсуіне негіз болды. Соған қарамастан, Мемлекет басшысы көмірсүтек ресурстарын 2050 жылға дейін тұрақты өндіру мен экспортты сақтау үшін оларды басқарудың неғұрлым тиімді жүйесін құру жөнінде жаңа міндет қойды.

Түйін сөздер: инновация, кен орны, мұнай-газ секторы, индустрия, әсер, технология, даму.

ОЦЕНКА ИНДУСТРИАЛЬНО-ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В НЕФТЕГАЗОВОМ СЕКТОРЕ КАЗАХСТАНА

Г.Т. Космбаева^{1*}, Р.О. Орынбасар¹, Г.Б. Жаумитова¹, А.К. Жумабекова², Э.Б. Жунусова²,

¹Актюбинский региональный университет имени К. Жубанова, г.Актобе, Казахстан,

²Казахский университет технологии и бизнеса, г. Астана, Казахстан,

e-mail: gulzhank_67@mail.ru

В технологиях принятия решений интеллектуальная система – это информационно-вычислительная система с интеллектуальной поддержкой, решающая задачи без участия человека – лица, принимающего решение (ЛПР), в отличие от интеллектуализированной системы, в которой оператор присутствует. Отсутствие «узаконенной» формулировки понятия "Интеллектуальные энергетические системы", "Интеллектуальная скважина", "Умное месторождение" и др. на фоне повышенного интереса к этой тематике приводит к определенной вульгаризации рассматриваемых терминов. «Интеллектуальными» порой называют энергетические системы, просто оснащенные автоматикой, сигнализацией, диспетчерской системой, компьютерной сетью и др.

Благодаря инновациям, которые принесла Индустрия 4.0 в нефтегазовую отрасль, она становится всё более эффективной, безопасной и цифровизированной. Нефтегазовая отрасль вступает в IT эпоху, и толь-

---

ко начинает изучать конкурентоспособные методы цифровки, автоматизации и прочих инженерных задач. Использование ИИ (искусственного интеллекта) помимо обеспечения конкурентного преимущества, позволяет увеличить продуктивность скважин и месторождений. Так же внедрение передовых технологий робототехники и обработки информации, подталкивает учёных на разработку новых методов, которые облегчают жизнь рабочих.

Успехи, достигнутые Казахстаном в освоении нефтегазовых месторождений, заложили основу для динамичного роста его экономики. Тем не менее, глава государства поставил новую задачу по созданию более эффективной системы управления углеводородными ресурсами для сохранения их устойчивой добычи и экспорта до 2050 года.

Ключевые слова: инновация; месторождение; нефтегазовый сектор; индустрия; эффект; технология; развитие.

ASSESSMENT OF INDUSTRIAL AND INNOVATIVE ACTIVITY IN THE OIL AND GAS SECTOR OF KAZAKHSTAN

G.T. Kosmbaeva^{1*}, r.o.Orynbasar¹, G.B.zhaumitova¹, A.k.Zhumabekov², e.b. zhunusova²

¹K. Zhubanov Aktobe Regional State University, Aktobe, Kazakhstan,

²Kazakh university of technology and business, Astana Kazakhstan,

e-mail: gulzhank_67@mail.ru

In decision-making technologies, an intelligent system is an information and computing system with intellectual support that solves problems without the participation of a human decision-maker (LPR), in contrast to an intellectualized system in which an operator is present. The absence of a "legalized" formulation of the concept of "Intelligent energy systems", "Intelligent well", "Smart deposit", etc. against the background of increased interest in this topic leads to a certain vulgarization of the terms under consideration. "Intelligent" is sometimes called energy systems simply equipped with automation, alarm, dispatch system, computer network, etc.

Thanks to the innovations that Industry 4.0 has brought to the oil and gas industry, it is becoming more efficient, secure and digitalized. The oil and gas industry is entering the IT era, and is just beginning to study competitive methods of digitalization, automation and other engineering tasks. The use of AI (artificial intelligence), in addition to providing a competitive advantage, allows you to increase the productivity of wells and fields. Also, the introduction of advanced robotics and information processing technologies pushes scientists to develop new methods that make life easier for workers.

The successes achieved by Kazakhstan in the development of oil and gas fields laid the foundation for the dynamic growth of its economy. Nevertheless, the Head of state has set a new task to create a more efficient management system for hydrocarbon resources to maintain their sustainable production and export until 2050.

Keywords: innovation; field; oil and gas sector; industry; effect; technology; development.

Кіріспе. Зерттеудің мақсаты Қазақстан Республикасының мұнай өндіру секторындағы инновацияларды басқарудың қазіргі жағдайы мен проблемасын талдау болып табылады.

Қазіргі әлем инновациялық белсенділіктің жоғары қарқынын – елдің экономикалық өсуінің маңызды факторы, оның бәсекеге қабілеттілігін сақтауды талап ететін өзгерістердің тұрақты өсіп келе жатқан қарқынымен сипатталады. Сондықтан, біздің еліміздің "Қазақстан-2050: жаңа саяси бағыт" Даму Стратегиясында инновацияларға ставка бірінші кезектегі міндет болды [1, 2].

Қазақстанның қолайлы инвестициялық ахуалы

мен орасан зор ресурстық әлеуеті оның мұнай-газ кешеніне жаһандық энергетикалық нарықтың ірі компанияларын тартты: бүгінде салада АҚШ, Ресей, Қытай, ЕО және әлемнің басқа елдерінен компаниялар табысты жұмыс істеуде. Көп жағдайда бұл республикаға Теңіз және Қарашығанақ сияқты ірі көмірсутек кен орындарын өнеркәсіптік пайдалануға жедел енгізуге мүмкіндік берген шетелдік әріптестердің табылуы.

Соңғы он жылда салаға салынған инвестициялардың шамамен 60%-ы шетелдік компаниялардың қатысуымен жобаларға тиесілі. Сонымен қатар, бүгінде Қазақстан үкіметі өз саясатында мемлекеттің

мұнай-газ жобаларындағы рөлін кеңейтуге, шетелдік инвесторлардың қызметіндегі ашықтықты арттыруға, олардың әлеуметтік саладағы және жергілікті қамтудағы жауапкершілігін күшейтуге бәс тігуде. Жаңа жағдайлар біздің әріптестерімізден Қазақстанның мұнай өндіруші мемлекет ретіндегі мүдделерін және оның ұзақ мерзімді даму мақсаттарын ескере отырып, инвестициялық стратегияны неғұрлым нақты тұжырымдауды талап етеді. Негізгі өндіруші компаниялардың (Тенішевройл, Қарашығанақ Петролеум Оперейтинг, СНПС-Ақтөбемұнайгаз, "Қаз-МұнайГаз" Барлау Өндіру" АҚ және Манғыстау-мұнайгаз) мұнай өндіруі қараша айында 5073,2 млн тоннаны құрады, бұл елдегі жалпы мұнай өндірудің 75,1% құрайды [2,3].

Материалдар мен әдістер. Бүгінгі таңда Қазақстанның көмірсутек шикізатының әлемдік қорларындағы үлесі шамамен 3% құрайды. Бұл көрсеткіш бойынша біз әлемде тоғызыншы орында тұрмыз. ҚР мұнай-газ саласын инновациялық дамыту бойынша жалпы ұсынымдар:

- Қазақстан Республикасының мұнай-газ кешенін, дамудың инновациялық жолына қайта бағдарлау нақты және түсінікті мемлекеттік саясатты, ірі инвестицияларды және ұлттық энергетикалық нарықты, осы секторда жұмыс істейтін барлық компанияларды дамытудың ұзақ мерзімді басымдықтарына жауап беретін барлық инновациялық-инвестициялық процесті шебер реттеуді талап етеді.

- Қазақстанның мұнай-газ кешенін инновациялық даму жолына көшіру міндеті озық ғылыми-техникалық жетістіктерді әзірлеу және коммерциаландыру мүмкіндіктерімен байланысты республиканың бәсекелестік артықшылықтарын пайдалануды, ал қазақстандық компаниялардың инновациялық қызметін дамыту - ең алдымен елеулі технологиялық және қаржылық тәуекелдерді төмендетуге бағытталған мемлекет тарапынан елеулі қадамдарды талап етеді.

- Инновациялық процестерді енгізу қажеттілігі Қазақстан Республикасының мұнай-газ саласындағы проблемалардан туындады, оларға мыналар жатады: мұнай-газ кешенінің әлемдік энергетикалық нарықтың жай-күйі мен конъюктурасына жоғары тәуелділігі; шикізат базасының жай-күйін ұлғайту және жақсарту; өндірістік процестің барлық буындарындағы шығындарды бақылау және азайту; экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету; жаңа өндірістер құру; өнім нарығын ұлғайту, жоғары негізгі қорлардың тозу дәрежесі; газ саласында сақталатын инвестициялық ресурстардың тапшылығы және

оларды ұтымсыз пайдалану; өндірістік әлеуеттің әлемдік ғылыми-техникалық деңгейге сәйкес келмеуі; қоршаған ортаға сақталатын жоғары жүктеме; мұнай-газ кешені кәсіпорындарының жұмыс істеу ерекшелігін толық көлемде ескеретін дамыған және тұрақты заңнаманың болмауы.

- Мұнай-газ кешеніндегі инновациялық қызметтің стратегиялық мақсаттары: мұнайға және оны қайта өңдеу өнімдеріне ішкі және сыртқы сұранысты орнықты, экономикалық тиімді қанағаттандыру; шоғырландырылған бюджет кірісіне тұрақты жоғары түсімдерді қамтамасыз ету; Қазақстанның әлемдегі саяси мүдделерін қамтамасыз ету болып табылады [4,5].

Қазақстан экономикасының (өңдеу өнеркәсібі, қызмет көрсету саласы, көлік және т.б.) түйіскен салаларының өнімдеріне тұрақты төлемге қабілетті сұранысты қалыптастыру. Мұнай-газ кешенін дамытудың басты проблемаларының бірі Қазақстанда мемлекет пен жер қойнауын пайдаланушылардың мүдделерін ескере отырып, теңіз ортасының мұнаймен ластануын болдырмауға қатысты мәселелерді реттейтін жеке заңнамалық актінің болмауы болып табылады. Теңізде және ішкі су айдындарында мұнай операцияларын жүргізуді қоса алғанда, жер қойнауын пайдалану саласындағы қатынастарды реттейтін қолданыстағы заңда "мұнайдың төгілуі" ұғымы жоқ. Сонымен қатар, теңізге мұнай төгілген жағдайда мемлекет пен жер қойнауын пайдаланушылардың өзара іс-қимылы айқындалмаған. Жұмыстың тиімділігін арттыру және экологиялық зиянды азайту үшін оларды жоюды ең ерте кезеңнен бастау керек. Осы мәселенің маңыздылығын назарға ала отырып, бүгін "Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы" Заңның жаңа бабымен толықтырылатын заң жобасы әзірленді, оның шеңберінде "мұнайдың теңізге төгілуі" ұғымы берілді. Онда жер қойнауын пайдаланушының мұнай төгілуінің алдын алу және жою жөніндегі жоспарларды бекіту, сондай-ақ, осы саладағы қызметті жүзеге асыратын мамандандырылған ұйыммен шарттар жасасу міндеті көзделді. Мұнайдың төгілу салдарын жою проблемасының тағы бір аспектісі жер қойнауын пайдаланушының жеткілікті қаржы қаражатымен қамтамасыз етілуі болып табылады. Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, мұнайдың көп мөлшерде төгілуі кезінде қоршаған ортаға зиян және тазарту жұмыстарына кететін шығындар бірнеше миллиард долларға жетуі мүмкін. Осыған байланысты мемлекет жер қойнауын пайдаланушының аварияны жоюға және келтірілген залал үшін өтемақы төлеуге жеткілікті қа-

---

ражатының болуына тікелей мүдделі. Қазіргі уақытта жер қойнауын пайдаланушы сақтандыру лимитін таңдау кезінде көбінесе сақтандыру шығындарын үнемдеу мәселелерін басшылыққа алады және бұл жауапкершіліктің жеткіліксіз шараларына, сондай-ақ, толық емес қамтуға әкелуі мүмкін. Осыған байланысты заң жобасында жер қойнауын пайдаланушының мұнай төгілген жағдайда қаражатты шоғырландырудың мамандандырылған қорын құру жөніндегі міндеті көзделеді.

Өндірісті дамытудың инновациялық факторы жекелеген салалар мен өндірушілердің, соның ішінде энергия тасымалдаушылардың өте бәсекеге қабілетті нарығында бәсекеге қабілеттілігін анықтайды. Қазақстан Республикасының мұнай-газ кешені бүгінде елдің даму қарқынын алдын ала айқындайтын, ресурстардың әртүрлі түрлерін тиімді пайдалану үшін алғышарттар жасайтын, сондай-ақ, кешен ішінде де, сол сияқты аралас салаларда да инновациялық әзірлемелер үшін технологиялық импульстарды генерациялайтын отандық экономиканың негізі болып табылады. Қазіргі нарықтық экономикада инновацияның маңызы айтарлықтай өсті. Бұл нарықтық экономикада инновациялар дағдарысқа қарсы қуатты фактор болып табылатындығына байланысты, өйткені жаңа технологияларды, техниканың жаңа түрлерін, сондай-ақ, басқару мен өндірісті ұйымдастырудың жаңа әдістерін қолдану өндіріс шығындарының төмендеуіне, бағаның төмендеуіне, пайда мөлшерінің ұлғаюына, жаңа қажеттіліктерді ынталандыруға, компанияның беделінің (имиджінің) өсуіне әкеледі және жаңа нарықтарды жаулап алуға септігін тигізеді. Өндірістің әртүрлі салалары мен қоғамды басқару салаларына жаңа идеяларды, ғылыми білімді, технологиялар мен өнім түрлерін енгізуге негізделген Қазақстанның инновациялық қызметі республика экономикасын дамытудың аса маңызды факторларының қатарына жатады. Қазақстандағы инновациялық қызметтің ауқымын кеңейтуге “инновациялық қызмет туралы” ҚР Заңының және “Қазақстан Республикасында инновацияларды дамыту және технологиялық жаңғыртуға жәрдемдесу жөніндегі бағдарламалардың” негізгі ережелері бағытталған. “Инновациялық қызмет туралы” ҚР Заңы инновациялық қызмет саласындағы қатынастарды реттейді және мемлекеттік инновациялық саясатты іске асырудың негізгі принциптерін, бағыттары мен нысандарын айқындайды. Бұл ретте тез дамып келе жатқан бағыттарға, атап айтқанда, ақпараттық-телекоммуникациялық технологиялар мен электроникаға ерекше назар аударылады.

“Қазақстан Республикасында инновацияларды дамыту және технологиялық жаңғыртуға жәрдемдесу жөніндегі бағдарламаның” мақсаты инновациялық-технологиялық дамуды басқару жүйесін құру, салалар мен өңірлерді инновациялық дамыту есебінен экономиканың бәсекеге қабілеттілігін арттыруды қамтамасыз ететін Ұлттық инновациялық жүйені құру, жоғары технологиялық шағын және орта бизнесті дамыту және елдің ғылыми және инжинирингтік әлеуетін арттыру үшін жағдайлар жасау болып табылады. Жаңа білім, инновациялар Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық дамуының маңызды факторына айналған жоқ. Қазақстандық кәсіпорындардың инновациялық белсенділік деңгейі әлі де төмен деңгейде – 5,7 %, ал индустриалды дамыған елдерде кәсіпорындардың шамамен 70% нарықтың жаңа сегменттерін игеру мақсатында өндірілетін өнім асортиментін кеңейтуге байланысты инновацияларды жүзеге асырады [6,7].

Нәтижелер және талқылау. Мұнай өндірісінің ерекшелігін ескере отырып, инновациялық процесс мұнай өндірісінің технологиялық тізбегінің барлық буындарында енгізілетін инновацияның өмірлік циклі кезеңдерінің өзара байланысын білдіреді, оның ішінде оны құру идеясының пайда болуынан, инновацияны коммерцияландырудан және практикалық қолданудан бастап оны неғұрлым жетілдірілген, прогрессивті түрге ауыстыруға дейінгі әртүрлі кезеңдер бар.

ҚМГ ҰК инновациялық-технологиялық даму бағдарламасына сәйкес 2022 жылы ғылыми-зерттеу және тәжірибелік конструкторлық жұмыстарға арналған шығыстар 46 млрд теңгеге дейін ұлғайтылды. Негізгі шығындар геологиялық барлау жұмыстарының тиімділігін арттыру, мұнай мен газды тасымалдау жүйесі мен технологияларын жетілдіру, экология, энергия және ресурс үнемдеу, мұнай өндіруді арттыру мақсатында сарқылған және өндіру қиын қорлары бар кен орындарын игеру тиімділігін арттыру сияқты бағыттармен байланысты болады. Алдағы жылдары ҚМГ-ның инновациялық белсенділігін күшейту “Самұрық-Қазына” ұлттық әл-ауқат қорының ұлттық компанияларға инновациялық қызметке шығыстарды ұлғайту тапсырмасымен байланысты. Сондай-ақ, “Самұрық-Қазына” рейтингіне сәйкес, бүгінде ҚМГ инновациялық қызмет деңгейі бойынша сегіз ұлттық компанияның ішінде төртінші орында тұр. ҚМГ инновациялық дамуының әлсіз тұстарының ішінде компанияда технологиялық жобалар мен активтерді басқарудың бірыңғай стандарттарының жоқтығы атап өтіледі. Компаниядағы

ағымдағы инновациялық қызметтің бірыңғай басқару орталығы жоқ. Тұтастай алғанда, компанияда инновацияларды басқарудың тұтас жүйесі, технологиялар мен инновациялар саласында инвестициялық шешімдер қабылдаудың бірыңғай процесі жоқ. Мұнда жобалық талдау комитетінің рөлін күшейту қажет болады. "Самұрық-Қазына" инновациялық қызметінің рейтингінде жоғары орынға шығу мақсатында ҚМГ қысқа мерзімді кезеңге арналған бірқатар негізгі міндеттерді айқындады. ҚМГ-да жекелеген инновациялық саясат департаментін құру, инновациялық даму саласындағы мақсаттар мен технологиялық қажеттіліктерді және тиімділіктің негізгі көрсеткіштерін көрсете отырып, стратегиялық құжаттарды бекіту жоспарлануда. Рационализация туралы бағдарламаны іске қосу керек және бұл бағдарлама әрбір еншілес кәсіпорында әзірленіп, іске қосылуы керек.

Геологиялық барлау жұмыстарының тиімділігін арттыру (мультифокусинг, цифрлық геологиялық модельдеу). 2023 жылы инновациялық технологияларды қолдана отырып, геологиялық барлау жұмыстары есебінен шоғырландырылған қалдық алынатын мұнай қорларын екі еседен астам ұлғайту. Мұнай алу коэффициентін арттыру мақсатында сарқылған және өндіру қиын қорлары бар кен орындарын игеру тиімділігін арттыру [8,9,10].

Перспективалық технологиялар:

1. Сүзгі ағындарының бағытының өзгеруімен стационарлық емес (циклдік) су тасқыны;
2. Полимер-гель жүйесін айдау;
3. Мұнай мен суды кезектесіп айдау;
4. Бүйірлік бөшкелерді кесу;
5. Көлденең ұңғымалар және тармақталған көлденең ұңғымалар.

Инновациялық әсер:

1. Қазақстандық ғылыми-зерттеу және ұжымдардың ғылыми-техникалық және тәжірибелік-конструкторлық әзірлемелерінің кен орындарындағы өндірістік сынақтар, жаңа отандық техника мен технологияларды сынау;
2. Әлемдік сервистік компаниялардың жаңа технологияларын енгізу және қолдану тәжірибесі;
3. Қолданыстағы кен орындарында жаңа технологияларды енгізу.

Қазақстан экономикасының өзегі мұнай-газ кешені болып табылады. Ол геологиялық барлау, мұнай өндіру, өңдеу, тасымалдау және қызмет көрсету кәсіпорындарын қамтитын бір-бірімен тығыз бай-

ланысты салалардың жиынтығын білдіреді. Мұнай ұлттық экономиканың одан әрі дамуын алдын ала анықтайды. Қабылданған стратегияға сәйкес мұнай-газ кешені елдің экономикалық өрлеуінің негізі болуға тиіс. Қазіргі уақытта көмірсутектерді өндіру мен экспорттаудың тұрақты өсу үрдісі байқалады. Қазақстан негізінен көмірсутек ресурстарының экспортына тәуелді. Қазіргі уақытта өңірде өндіру жыл сайын 1,5 млн тоннаға артып келеді. ҚР Мұнай-газ кешені-экономиканың басым, жетекші саласы, егемен мемлекет экономикасының маңызды құрамдас бөлігі, экономиканы тұрақтандыруға елеулі үлес қосатын елдің базалық салаларының бірі. Мұнай-газ саласын дамытудың негізгі басымдықтары: ұлттық энергетикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету, энергетикалық ресурстарды ұлғайту, оларды тиімді пайдалану, экспорттық және ішкі құбырларды салу болып табылады, бұл республика экономикасының тұрақты өсуіне ықпал етуі тиіс [11,12,13].

Қорытынды. Қазақстан экономикасын дамытудың қазіргі кезеңі реформалауды жүргізумен және индустриялық-инновациялық жүйені дамытумен, жаңа өндірістік-технологиялық басқаруды игерумен сипатталады, бұл кезде мемлекет шикізаттық бағыттан біртіндеп кету және дамыған жоғары технологиялық, инновациялық экономикасы бар мемлекетке көшу туралы мәселе өткір қойылады.

Қазақстандағы инновациялық процестердің қазіргі жай-күйін талдау мемлекеттік бағдарламаларды енгізуге, технопарктерді дамытудың және ғылымды басқарудың жаңа модельдерін әзірлеуге қарамастан, әлемдік стандарттармен салыстырғанда инновациялық жоспарлау мен менеджменттің жеткілікті төмен деңгейі туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Мұнай-газ секторының кәсіпорындары республиканың отын-энергетикалық кешенінің негізгі буындарының бірі болып табылатындығына және бүгінгі күні еліміздің мемлекеттік бюджетінің қаржылық негізін қалыптастыра отырып және ауқымды инновациялық жобаларды іске асыру мүмкіндігіне ие бола отырып, Қазақстан экономикасының негізін құрайтындығына байланысты экономиканың осы секторындағы инновацияларды негізделген басқару ерекше маңызға ие болуда.

ҰМК инновациялық қызметін басқаруды жетілдіру мақсатында инновациялық жобалардың тиімділік критерийлерін, инновацияларды инвестициялауды шоғырландырудың ұйымдастырушылық-экономикалық бағдарламаларын әзірлей отырып, жаңа модельді жобалау талап етіледі.

Қазақстанның ҰҒА дамуының қазіргі кезеңінде біздің көзқарасымыз бойынша бірқатар себептер бойынша инновациялық қызметті басқаруды зерттеу қажет:

1) мемлекеттің де, мұнай-газ кәсіпорындарының да осы процеске тең құқықты қатысуына негізделген инновациялық дамудың толыққанды жүйесінің жеткіліксіз дамуы;

2) әлемдік стандарттарға, өндірістік-логистикалық процестерге қатысты қанағаттанарлықсыз даму;

3) негізгі МГК көп секторлылығы, гетерогенділігі;

4) ресми түрде белгіленген инновацияларды дамыту және енгізу критерийлерінің жеткіліксіз әзірленуі [14,15].

Осы факторларды және әлемдік МГК-дағы инновациялық процестердің ерекшеліктерін талдауды назарға ала отырып, Қазақстан экономикасының мұнай-газ секторының инновациялық қызметін басқаруды жетілдіру қоғамдық экономикалық, құқықтық, өндірістік, технологиялық, экологиялық және қаржылық қызметті қоса алғанда, басқару жүйесінің барлық құрылымын кешенді жаңғыртуды талап етеді деп есептейміз.

Литература

1. Глебов Е.В., Глебов Л.С. Курс экологии: Учеб. Пособие. – М.: РГУ нефти и газа, 2000.- 183 с.
2. Жумагулов Р. Б. Диверсификация нефтяной политики Республики Казахстан // Регион:экономика и социология. 2009. - № 4 - стр.284-291.
3. Каренов Р. С. Современное состояние и приоритетные задачи развития в перспективе нефтяной отрасли в мире и Казахстане //Вестник Карагандинского университета. 2015.– № 3 (79). -стр. 5-19.
4. «КазМунайГаз» вошел в число самых крупных компаний мира// <https://tengrinews.kz/money/kazmunaygaz-voshel-v-chislo-samyih-krupnyih-kompaniy-mira-67968/>
5. Джантуреева Э. Нефтегазовый комплекс: запасы, добыча, инвестиции// Kazakhstan.- 2014. -№ 5 - стр. 18-22.
6. Адилова Ж. Ж. Стратегия инновационного управления предприятий /Вестник КазНУ (серия экономическая). 2010. - № 3. - стр. 22-24.
7. Данабаева Д. И. Совершенствование управления инновациями в экономике Республики Казахстан // Вестник КазНТУ. 2011. - № 3(85). - стр. 244-248.
8. Хопабаев М. З. Механизмы совершенствования индустриально-инновационного развития нефтегазовой отрасли в экономике Мангистауской области // Научный Мир Казахстана. 2010. - № 5 (33). -стр.246-251.
9. Арсланбекова З. Р. Инновационный потенциал нефтегазового сектора// Молодой ученый. 2019. - № 7.- стр. 11-13.
10. Куандыков Т. С. Предприятия нефтегазового сервиса как основа развития национальной инновационной экономики: международный опыт и казахстанские реалии // Вестник Университета международного бизнеса. 2008. – № 3(9). - стр.58-62.
11. Сатыбалды Б. М., Жунусова Р. М. Основные стратегические направления развития нефтегазовой отрасли Республики Казахстан // Молодой ученый. 2016.- № 23.- стр. 287-289.
12. Ташенова С.Д., Тулеубаева М.К. Анализ промежуточных результатов выполнения Государственной программы индустриально-инновационного развития Республики Казахстан //Экономика: стратегия и практика. 2019. - № 3 (14) - стр. 85-98.
13. Герасимова Н. «Инновационное взаимодействие» как принцип реализации открытых инноваций // Инновации. 2009. - № 11. - стр. 96-101.
14. Муганов Г. М. «Инновации: создание и развитие» / Учебник.-Алматы: Қазақ университеті, 2012 - 250 с. ISBN 978-601-247- 402-2.
15. Мухтарова К.С., Мылтыкбаева А.Т. Повышение инновационного развития в системе управления регионами РК //Сб. МНПК «Дни науки». - Чехия.- 2013. -стр. 42-47.

References

1. Glebov E.V., Glebov L.S. Kurs ehkologii: Ucheb. Posobie. – М.:RGU nefti i gaza- 2000.-183 s.
2. Zhumagulov R. B. Diversifikatsiya neftyanoi politiki Respubliki Kazakhstan // Region:ehkonomika i sotsiologiya.- 2009. - № 4 - str.284-291.
3. Karenov R. S. Sovremennoe sostoyanie i prioritetye zadachi razvitiya v perspektive neftyanoi otrasli v mire i Kazakhstane //Vestnik Karagandinskogo universiteta. 2015.- № 3 (79). - str. 5-19.
4. «KaZMunaIGaZ» voshel v chislo samykh krupnykh kompanii mira// <https://tengrinews.kz/money/kazmunaygaz-voshel-v-chislo-samyih-krupnyih-kompaniy-mira-67968/>
5. Dzhantureeva EH. Neftegazovyi kompleks: zapasy, dobycha, investitsii// Kazakhstan. 2014. -№ 5 - str. 18-22.
6. Adilova ZH. ZH. Strategiya innovatsionnogo upravleniya predpriyatii //Vestnik KaZNU (seriya ehkonomicheskaya). 2010. - № 3.- str. . 22-24.
7. Danabaeva D. I. Sovershenstvovanie upravleniya innovatsiyami v ehkonomike Respubliki Kazakhstan // Vestnik KaZNTU. 2011. - № 3(85). - str.244-248.
8. Khopabaev M. Z. Mekhanizmy sovershenstvovaniya industrial'no-innovatsionnogo razvitiya neftegazovoi otrasli v ehkonomike Mangistauskoï oblasti // Nauchnyi Mir Kazakhstana. 2010.- № 5 (33). - str. 246-251.
9. Arslanbekova Z. R. Innovatsionnyi potentsial neftegazovogo sektora// Molodoi uchenyi. 2019. – №7.- str. 11-13.
10. Kuandykov T. S. Predpriyatiya neftegazovogo servisa kak osnova razvitiya natsional'noi innovatsionnoi ehkonomiki: mezhdunarodnyi opyt i kazakhstanskii realii // Vestnik Universiteta mezhdunarodnogo biznesa. 2008. - № 3(9).- str.58-62.
11. Satybaldy B. M., Zhunusova R. M. Osnovnye strategicheskie napravleniya razvitiya neftegazovoi otrasli Respubliki Kazakhstan // Molodoi uchenyi. 2016.- № 23.- str.287-289.
- 12.Tashenova S.D., Tulebaeva M.K. Analiz promezhutochnykh rezul'tatov vypolneniya Gosudarstvennoi programmy industrial'no-innovatsionnogo razvitiya Respubliki Kazakhstan //Ehkonomika: strategiya i praktika. 2019. - № 3 (14) - str. 85-98.
13. Gerasimova N. «Innovatsionnoe vzaimodeistvie» kak printsip realizatsii otkrytykh innovatsii // Innovatsii. 2009. - №11.- str. 96-101.
14. Mutanov G. M. «Innovatsii: sozdanie i razvitiE» / Uchebnik. -Almaty: Қазақ universiteti.-2012. -250 s. ISBN 978-601-247-402-2.
15. Mukhtarova K.S., Mylytkbaeva A.T. Povyshenie innovatsionnogo razvitiya v sisteme upravleniya regionami RK //Sb. MNPK «Dni naukI».- Chekhiya. -2013- str.42-47.

Авторлар туралы мәліметтер:

Г.Т. Космбаева - аға оқытушы, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе аймақтық университеті, Ақтөбе қ., Қазақстан, gulzhank_67@mail.ru;

Р.О. Орынбасар - химия ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе аймақтық университеті, Ақтөбе қ., Қазақстан, e-mail: orynbassar.raigul@gmail.com;

Г.Б. Жаумитова – аға оқытушы, Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе аймақтық университеті, Ақтөбе қ., Қазақстан, e-mail: domik_2003@mail.ru;

А.К. Жумабекова – Қазақ технология және бизнес университеті, химия ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Астана қ., Қазақстан, e-mail: zhumabekova_ak@mail.ru;

Э.Б. Жунусова – Қазақ технология және бизнес университеті, химия ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Астана қ., Қазақстан, e-mail: tahmina.66@mail.ru.

Information about authors:

Kosmbaeva G.T. - senior lecturer, K.Zhubanov Aktobe Regional State University, Aktobe, Kazakhstan, e-mail: gulzhank_67@mail.ru;

Orynbassar R.O.- Candidate of chemical sciences, Associate Professor, K.Zhubanov Aktobe Regional State University, Aktobe, Kazakhstan, e-mail: orynbassar.raigul@gmail.com;

Zhaumitova Gulsim Bolatovna - senior lecturer, K.Zhubanov Aktobe Regional State University, Aktobe, Kazakhstan, e-mail: domik_2003@mail.ru;

Zhumabekova A.K.-Candidate of chemical sciences, Associate Professor, Kazakh university of technology and business, Astana, Kazakhstan, e-mail: zhumabekova_ak@mail.ru;

Zhunosova E.B. - Candidate of chemical sciences, Associate Professor, Kazakh university of technology and business, Astana, Kazakhstan, e-mail: tahmina.66@mail.ru.